

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

В статті досліджується вплив світової фінансово-економічної кризи на економіку України. Зокрема визначено основні проблеми її виникнення і запропоновано шляхи подолання наслідків кризи.

There is the researching in the article about world financial and economic influence of crisis to economics of Ukraine. Namely it was determined the basic problems of its occurrence and proposed the ways of fighting of crisis's consequences.

Ключові слова: антикризове управління, економіка, підприємство, політика, ринок, світова економіка, фінансова криза.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки України відбуваються глибокі зміни, обумовлені загальними процесами глобалізації та світовою фінансовою кризою, що потребує ефективних механізмів управління кожним суб'єктом підприємницької діяльності. Розвиток ринкових відносин в умовах глобалізації господарських процесів, що проявляються нині у фінансовій кризі, потребує дослідження механізмів управління підприємствами, здатних ефективно реагувати на об'єктивні процеси структурної перебудови економіки, які супроводжуються кризовими явищами.

Незважаючи на позитивні зрушення в економіці України протягом останніх років, світова фінансово-економічна криза негативно впливає на діяльність підприємств, що проявляється в їх неспроможності функціонувати, і викликає необхідність навіть припинення діяльності. Практика підтверджує, що все більша кількість підприємницьких структур потребують термінової допомоги з боку органів влади й науки, які повинні обґрунтувати механізми запобігання банкрутству, що забезпечать керованість кризовими ситуаціями та процесами. Без наукового обґрунтування механізмів антикризового управління діяльністю підприємств вийти переможцем із фінансової кризи, на наше переконання, неможливо. Тому дослідження шляхів подолання фінансової кризи в Україні безперечно є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Світовій фінансово-економічній кризі присвячені статті багатьох економістів України. Це статті Гайдуцького П., Квасова С., Пинзеника В., Суліка Н., Тигіпка С. тощо. Проте кожен з них розглядає лише вплив кризи на окремих сектор економіки України.

Але, незважаючи на дослідження проблем фінансової кризи, теоретико-методологічні підходи до формування шляхів антикризового управління поки що не знайшли достатнього висвітлення в науковій літературі. Це пояснює доцільність аналізу діяльності підприємств в умовах кризи, визначення загроз кризових явищ і розробку стратегічних та тактичних механізмів виведення підприємств з кризового стану.

Метою дослідження статті є визначення рівня впливу світової фінансово-економічної кризи на економіку України та шляхи її подолання.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза негативно вплинула на економіку України, а це, у свою чергу, негативно позначилось на функціонуванні та розвитку підприємств. Для того, щоб відповісти на актуальне питання: "Чи зможе уряд та суспільство швидко подолати фінансово-економічну кризу?", необхідно ще раз уряду та провідним вченим України переглянути потенційні можливості підприємств. Адже підприємництво найбільш інтегроване в економічні процеси і будь-яка економічна криза чи нестабільність у суспільстві вимагає відповідної регуляторної ролі держави.

Результати дослідження. Однією з головних характеристик світової економіки є тісний взаємозв'язок економік окремих країн. Міжнародний поділ праці, міжнародна торгівля, туризм, обмін новітніми технологіями, глобалізація фінансових відносин сприяють економічному розвитку як окремої країни, так і світового суспільства загалом. Проте інтеграція світової економіки має і певні негативні риси. Однією з них є вплив деструктивних явищ економіки однієї держави на економічну ситуацію в іншій.

Фінансова-економічна криза, яка розпочалася з кризи іпотечного ринку США у 2007 році, поступово поширилась на всю світову економіку. Сьогодні її вплив істотно відчувається у функціонуванні більшості галузей економіки нашої країни. В цих умовах першочерговим завданням, що стоїть перед суспільством, є найшвидше подолання фінансово-економічної кризи та забезпечення розвитку галузей, які інтегровані в міжнародні фінансово-економічні процеси.

В Україні, як і в інших державах світу, посилюється дестабілізація економічних процесів, продовжує зростати збитковість суб'єктів господарювання. Ще з кінця 2008 року світова економічна криза відчутно впливає на розвиток економіки України, її вплив поширюється на грошово-кредитну, фінансову та соціальну сфери, невпинно погіршуючи як стан розвитку економіки країни, підприємств, так і матеріальне становище громадян. Проблеми антикризового регулювання економіки України значною мірою посилює газовий конфлікт з Російською Федерацією. Заходи, які приймає Верховна Рада і які здійснює уряд, на сьогодні виявились недостатньо ефективними.

Світова фінансово-економічна криза наклалась в Україні на фазу загострення політичної кризи та викликала різке загострення в національній економіці, вивела на поверхню недієздатність моделі

економічного зростання, яка утворилась у попередні роки. Дієздатність влади в умовах політичної кризи обумовлює неможливість повномасштабної реалізації передбачених методів та заходів. Багато із ухвалених програм антикризової політики залишаються лише стратегічними намірами, реалізація яких має відбуватися через прийняття нормативних актів у Верховній Раді. Прийняті урядом антикризові заходи потребують значного фінансування з державного бюджету, якого донині ще немає, і тому їх ефективність залежатиме від спроможності уряду забезпечити належне бюджетне надходження. Економіка нашої країни виявилася не готовою швидко реагувати на світову економічну кризу.

Негативні наслідки світової фінансової кризи на економіку України можна розглядати в наступних аспектах:

- зниження темпів розвитку ринку фінансових послуг в Україні;
- зниження сукупного попиту населення внаслідок негативних очікувань, що, в свою чергу, призведе до зниження темпів зростання ВВП;
- послаблення ділової активності суспільства;
- скорочення обсягу виробництва кредитнозалежними підприємствами;
- прагнення деяких українських політиків “перекласти” проблеми фінансового ринку на промисловість та населення України загалом.

Вивчення практики розробки антикризових заходів показало, що сьогодні підприємства надають перевагу розробленню захисної стратегії, яка характеризується згортанням діяльності, а наступальні стратегії діяльності підприємств знаходяться в стадії вичікування, що характеризується глибоким вивченням можливостей скорочення витрат і пошуками інноваційних підходів до організації технологій виробництва та реалізації продукції на засадах випередження попиту. Тільки за рахунок випуску продукції, яка випереджає сучасний попит, підприємство може залишитися “на плаву” і навіть розвиватися в кризових умовах. Зрозуміло, що такою продукцією є нова більш ефективна у споживанні.

На жаль, світова фінансова криза призвела до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств в кожній галузі економіки України, що пояснюється, по-перше, об’єктивною макроекономічною нестабільністю, а по-друге, рядом суб’єктивних чинників, серед яких на перше місце виходить нездатність керівництва здійснювати ефективне антикризове управління підприємством, своєчасно виявляти проблеми та вживати необхідних заходів [4].

Доказано, що фінансові труднощі на підприємствах обумовлені синергічним поєднанням негативних наслідків світової фінансової кризи, певних дисбалансів у розвитку всіх видів діяльності підприємств в Україні, а також рядом внутрішніх проблем, що характерні для більшості вітчизняних підприємницьких структур [1, с. 18].

Сьогодні підприємства стикаються як із зовнішніми, так із внутрішніми факторами виникнення фінансової кризи. Вплив зовнішніх факторів має, переважно, загальноекономічний, об’єктивний, стратегічний характер та ще й підсилюється впливом цілого ряду ринкових та політичних факторів. Внутрішні фактори, що впливають на результати діяльності підприємства, тісно пов’язані з його операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Виходячи зі статистичних даних, слід зазначити, що сучасний стан підприємницьких структур України характеризується, по-перше, швидким вимиванням оборотних коштів через неможливість отримання короткострокових кредитів на оптимізацію поточної діяльності, а також замороженням програм розвитку; по-друге, масовими порушеннями платіжних зобов’язань; по-третє, скороченням обсягів виробництва через зменшення попиту зовнішніх та внутрішніх ринків; по-четверте, масовими звільненнями або відпустками за власний рахунок працівників, скороченням робочих змін з 2-3 до однієї, переходом на неповний робочий день та ін. [3, с. 8].

За даними експертів, найвразливішими до світової фінансової кризи виявилися підприємства, які працюють на експорт (металургія, транспортне й аграрне машинобудування), а також на споживчий сектор (виробництво автомобілів). Вже в серпні 2008 року вони зменшили виробництво прокату більш як на 20% (внаслідок зниження попиту та падіння цін). Темпи падіння в будівництві сягнули 15%. Також зазнала значного падіння купівельна спроможність населення. У серпні 2008 року, за даними Держкомстату скоротилась реальна зарплата на 2,8% порівняно з липнем цього року. Такого зниження рівня доходів громадян (місяць до місяця) не було вже багато років [3, с. 9].

За таких умов керівництво підприємствами має забезпечити розробку антикризових заходів як мінімум на рік. Їх розробка повинна бути комплексною, спрямованою на формування оптимального портфеля антикризових заходів, реалізація яких допоможе вивести підприємство з кризового стану, відновити його платоспроможність та ліквідність.

Оскільки основні напрями подолання світової фінансової кризи не можуть фінансуватися тільки за рахунок внутрішніх джерел, то виникає необхідність залучення позикових коштів, що сьогодні є найгострішою проблемою. Тому, як бачимо, дуже важливо визначити оптимальне співвідношення та послідовність всіх дій механізму антикризового управління суб’єктом господарювання, необхідних для того, щоб підприємство спочатку мало змогу вижити, не збанкрутувати, для чого потрібна захисна стратегія, а потім уже відновити свою платоспроможність та почати новий більш ефективний етап в своїй діяльності, тобто перейти до стратегії розвитку.

Серед методів подолання наслідків світової фінансової кризи на підприємствах визнано такі: зменшення витрат; збільшення надходження коштів; проведення реструктуризації кредиторської заборгованості; проведення реорганізації або реструктуризації підприємства, вдосконалення його організаційної структури та корпоративного управління, формування портфеля технологій виробництва відповідно до умов кризового стану ринку, коригування збутової політики і менеджменту персоналу [2, с.26]. На нашу думку, варто доповнити перелік цих методів різними видами диверсифікації, а саме, диверсифікації продукції, ринків збуту і всієї діяльності підприємства. Основою коригування збутової політики і менеджменту персоналу мають стати необхідні напрями диверсифікації.

В. Дубровський відзначив, що економічна криза в Україні проявилася в тому, що експортоорієнтована модель в Україні вичерпала себе. Інформація про те, що в металургійній галузі позначилося певне погравлення, не має бути приводом до самозаспокоєння. Експерт зазначив, що економіка держави не може триматися на одній галузі – чорній металургії, а підтримка цієї галузі дає більше негативного ефекту, ніж позитивного. Виходячи з цього, експерт рекомендував спрямувати зусилля на корекцію моделі української економіки, насамперед, шляхом підтримання дії ринкових механізмів та відкритості української економіки [5].

Необхідно створити всі умови для відновлення економічної активності всіх підприємств як державної, так і приватної форм власності. Антикризова політика України повинна будуватися за принципом не “стабілізація, потім зростання”, а “стабілізація через зростання”. Необхідно вжити першочергових заходів, які будуть спрямовані на створення передумов економічного зростання:

– збільшення внутрішнього попиту: уникнення зменшення видаткової частини державного бюджету, вжиття заходів щодо розбудови внутрішнього ринку, активізація заходів щодо регулювання та обмеження небажаного імпорту, створення сприятливих умов для прямих іноземних інвестицій;

– активізація експортної діяльності через використання фінансових, правових, інформаційних та дипломатичних важелів.

Важливими діями для подолання кризи з боку керівництва країни можуть бути часткова націоналізація комерційних банків із одночасним посиленням державного контролю за їхньою діяльністю; мобілізація заощаджень населення та повернення довіри до банківської системи; комплексна допомога малому та середньому бізнесу; підтримка програм професійної підготовки молоді та розширення програм перепідготовки некваліфікованих працівників; створення нових робочих місць завдяки реалізації державою масштабних інфраструктурних проектів; ліквідація або суттєве обмеження податкових пільг.

Для виходу з економічної кризи необхідно розробити дієві механізми державної політики, які спрямовані на забезпечення ефективності ринку, гарантування дотримання правових норм, запобігання недобросовісним діям суб'єктів господарювання, насамперед, монополістів, забезпечення захисту прав власності, створення умов протидії рейдерству та зниження рівня корупції в державних органах влади.

На нашу думку, першочерговими заходами антикризової політики мають бути:

– заходи щодо стабілізації фінансової системи;

– заходи щодо валютно-курсової стабілізації;

– сприяння погравленню економічної активності та запобігання економічного спаду;

– заходи щодо відновлення керованості національної економіки.

Зазначені кроки мають здійснюватися з урахуванням потреб їх спрямованості на компенсацію чи обмеження негативних соціальних наслідків кризових явищ. Це важливо для підтримання соціальної та політичної стабільності, збереження трудового потенціалу та соціального капіталу нації.

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити, що фінансова криза виникла в силу багатьох факторів, найголовнішим з яких все ж є диспропорція між фінансовим та промисловим капіталом. Світова економіка отримала залежність від складних фінансових інструментів і, як наслідок, перегрів фінансового ринку переріс у світову фінансову кризу, вплив якої відчули економіки більшості держав світу. Імпортерами негативних тенденцій в українську економіку стали вітчизняні банки, які мають значну заборгованість перед іноземними партнерами. Значний вплив на розвиток кризових явищ в економіці нашої держави має часто непрофесійне висвітлення фактів у засобах масової інформації, що спричинило появу негативних очікувань населення і значною мірою підірвало його довіру до ринку фінансових послуг.

Економічна криза стала досить важливою проблемою сучасного світу. Світова економіка розплачується за гонитву споживчих апетитів, якою “заразилися” в останні десятиліття майже усі суспільства і держави світу. Між тим ресурси економічного зростання на цьому етапі індустріального розвитку вичерпано. Фінансова криза оголила існуючі проблеми і в Україні. Проте у кожній кризі є як початок, так і своє завершення: після рецесії та, можливо, затяжної стагнації економіки рано чи пізно розпочнеться зростання. Зараз з'явилися реальні можливості переглянути пріоритети та виявити нові можливості.

Література

1. Леонов Д.В. Фінансова криза та український бізнес / Д.В. Леонов // Цінні папери України. – 2008. – № 42. – С. 17-20.

2. Майборода Т.Г. Як подолати фінансову кризу? / Т.Г. Майборода // Цінні папери України. – 2008. – № 42. – С. 25-26.
3. У дзеркалі статистики: Економіка України за 2008 рік // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 13. – С. 8-9.
4. <http://times.ua/story/63410/>.
5. <http://uk.wikipedia.org>.

Надійшла 12.05.2010

УДК 339.54(477):63(177):339.92

Л. С. ПАНЬКОВСЬКА
Хмельницький національний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ТОВАРНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК ЗБІЛЬШЕННЯ ПОСІВНИХ ПЛОЩ ПШЕНИЦІ

У статті проаналізовано особливості та сучасний стан експорту пшениці і ріпаку, визначено місце України на світовому зерновому ринку. Запропоновано рекомендації стосовно оптимізації зовнішньоторговельних операцій за рахунок збільшення експорту пшениці і відповідного зменшення вирощування рапсу.

The features and modern state of wheat and turnip export were analysed, the location of Ukraine in the world grain-growing market was determined in the article. Recommendations in relation to optimization of foreign trade operations due to the increase of export of wheat and corresponding diminishing of growing to rape were offered in the article.

Ключові слова: експорт пшениці і ріпаку, оптимізація зовнішньоторговельних операцій.

Актуальність проблеми. Становлення ринкової економіки в Україні супроводжується затяжною економічною та соціальною кризою, що негативно впливає на діяльність аграрних підприємств і сільського господарства вцілому. Тому необхідно знайти перевагу в економіці країни, за допомогою якої вдасться швидше подолати економічний спад. В Україні це однозначно сільське господарство (родючість та якість земель та історична спадщина на нашу користь). Не дивлячись на жакливу тенденцію збільшення посівних площ та відповідно експорту рапсу, потрібно шукати інші шляхи отримання прибутку, менш шкідливі та більш довгострокові.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженню сільського господарства як складової економічної системи України та питанням оцінки, формування структури та використання виробничого потенціалу присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: С.І.Дем'яненка, І.І.Лукінова, О.М.Могильного, О.М.Онищенко, Б.Й.Пасхавера, П.Т.Саблука, В.О.Точиліна, В.М.Трегобчука, О.М.Шпичака, А.Е.Юзефовича, В.В.Юрчишина.

Дослідженнями стратегічного планування в сільському господарстві, зокрема питаннями ринкової стратегії, займалися такі науковці, як О.П.Градова, Д.Епштейн, В.Я.Месель-Веселяк, В.М.Нелеп, О.М.Онищенко, Б.Й.Пасхавер, П.Т.Саблук, В.О.Точилін, О.М.Шпичак, В.В.Юрчишин та інші. Аграрним перетворенням в контексті стратегічного розвитку сільського господарства значної уваги приділено В.Г.Андрійчуком, М.В.Вихором, С.І.Дем'яненком, Д.Ф.Крисановим, В.М.Трегобчуком, М.Й.Хорунжим.

Значний внесок у розвиток макроекономічних досліджень, взаємозв'язків між окремими складовими економіки зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В. Бондаренко, Є. Гайдар, А. Гальчинський, В. Геєць, Дж.М. Кейнс, В. Леонтьєв. Разом з тим деякі методологічні аспекти дослідження структури сільськогосподарської системи національної економіки потребують подальшого дослідження [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. За умов економічного спаду, результатом якого є зниження цін та попиту на металопродукцію та виробничу сировину, Україна повинна переорієнтувати свою зовнішню торгівлю. Експорт мінеральної продукції, чорних металів та виробів з них більше не є вигідним, тому необхідно знайти той сектор або продукцію, яка б користувалася попитом навіть за умов кризи, і яка б приносила значні прибутки.

В перші місяці 2009 року єдина продукція, темп росту якої був додатний – це зернові культури. Врахувавши, що основною зерною культурою України є пшениця, доцільне збільшення посівів саме цієї рослини для виходу з кризи.

На даний час світовий ринок зерна контролюють п'ять основних експортерів: США, Канада, Австралія, ЄС та Аргентина. Сумарна експортна пропозиція з боку «п'ятірки» експортерів складає більше 84% всього об'єму світової торгівлі зернових культур. Лідируючу позицію на ринку зерна займає США, на долю яких припадає 28% обсягу торгівлі, далі слідує Канада – 17%, Австралія і країни ЄС – по 15%, Аргентина – 11% (рис. 1).

Для того, щоб було зрозуміліше, про які обсяги йдеться мова, в табл. 1 представлено дані про ринок пшениці США й Канади. Видно, що за всіма показниками лідирують США. Так, посівна площа США більша у два рази, обсяги ж виробництва Канади менші втричі, це ж стосується і експорту пшениці (в США експортують щонайменше 24,7 млн т, а в Канаді – 9,4 млн т).

З огляду на представлені дані, будемо розглядати ринки пшениці України разом з США (табл. 2).